

200 GLAVA O DUHOVNOM ZAKONU

Sveti Marko Podvižnik

Sveti Marko je bio jedan od drevnih egipatskih pustinožitelja i utemeljivača monaškog života. Živeo je preko sto godina i bio udostojen velikih duhovnih darova. Prvih 25 glava ovoga spisa objavili smo u časopisu Istocnik br. 1.

26. Čitajući Sveto Pismo nastoj da shvatiš šta je u njemu skriveno, »jer što se ranije napisala, za našu se pouku napisala« (Rim. 15: 4)
27. Sveto pismo govori o veri kao o »osnovi svega čemu se nadamo« (Jev. 11: 1) a one koji ne poznaju prisustvo Hrista u njima, naziva neiskusnima. (I) (Sr. II Kor. 13:5)
28. Isto kao što i misao postaje vidljiva kroz dela i reči, tako i naša buduća sudbina (biva) kroz kretanje našeg srca.
29. Milosrdno srce primiće milost, a nemilosrdno ono što je milosti suprotno.
30. Zakon slobode uči svakoj istini. Mnogi o ovome čitaju razumom, ali samo nekolicina od njih to i istinski razumeva, a i oni samo u stepenu u kome ispunjavaju zapovesti.
31. Ne traži savršenstvo ovoga zakona u ljudskim vrlinama, jer se on ne nalazi savršen u njima. Njegovo savršenstvo je skriveno u krstu Hristovom.
32. Zakon slobode se može proučiti uz pomoć pravoga znanja, shvatiti kroz upražnjavanje zapovesti, a ostvariti samo blagodaću Hristovom.
33. Onda kada nas naša savest primora da izvršimo sve Božije zapovesti, razumećemo da je zakon Gospodnji savršen (sr. Ps. 19:17) Zakon ispunjavamo kroz dobra dela, ali ga bez milosti Božije nemožemo u potpunosti izvršiti.
34. Oni koji sebe ne smatraju obaveznima da ispunjavaju sve Hristove zapovesti, izučavaju Božiji zakon na način književnika: »ne razumevajući ni šta govore ni šta tvrde« (I Tim. 1:17). Zbog toga i misle da ih mogu ispuniti svojim sopstvenim snagama.
35. Postoje dela koja se pokazuju kao dobra iako je motivacija osobe koja ih je učinila bila loša; postoje i druga dela koja se pokazuju kao loša dok je motivacija učinioća bila dobra. Isto vredi i za neke izjave. Nesklad do kojeg dolazi nekada biva usled neiskusstva i neznanja, a nekada zbog različitih namera.
36. Kada čovek ustima nekoga hvali a srcem optužuje i nipodaštava, prostodušnom je teško da ga razobliči. Slično je i sa čovekom koji je iako gord predstavlja smirenim, i za dugo vreme laž podmeće kao istinu, no ona kasnije ipak biva prepoznata i osuđena.
37. Dešava se da čovek ponekad čineći dobro bližnjem naškodi svojoj duši; a nekad, pak, biva da ne čineći to stiče duhovnu korist.
38. Pokude se mogu davati motivisane zlobom i samoodbranom, neimanjem straha Božijega i poštovanja istine.
39. Ne karaj čoveka koji je prestao da greši i prinese pokajanje. Ako govoriš da ga karaš u Božije ime, onda najpre obelodani zlo koje u tebi počiva.
40. Bog je izvor svake vrline kao što je sunce dnevne svetlosti.
41. Kada učiniš nešto dobro seti se reči: »bez mene ne možete činiti ništa« (Jn. 15:15)
42. Trpljenje nevolja donosi blagoslov čoveku, a samoljublje i plotska zadovoljstva zlo.
43. Kada neko podnosi nepravdu, udaljuje se od greha i nalazi na pomoć u skladu sa iskušenjima koja su ga pritiska.
44. Što je veća vera u čoveka da će ga Hristos nagraditi, veća je i spremnost u njega da pretrpi svaku nepravdu.
45. Moleći se za one koji nam čine zlo mi uništavamo nakanu đavolju, suprotstavljajući im se bivamo ranjeni od njega.
46. Bolje je biti povređen od ljudi nego od demona; onaj koji ispunjava volju Gospodnju pobeđuje oba.
47. Svaki blagoslov Gospod izliva na nas promisliteljno. Ovo ne razumevaju nezahvalni i lenji.
48. Svaka strast odvodi grehu a svaka vrline duhovnom blaženstvu, jer sve za posledicu ima ono što mu prilici.
49. Kada nas ljudi kore žalosti nam se srce, ali ako ukore strpljivo prihvatimo, rodiće čistotu.
50. Neznanje nas dovodi do toga da odbacujemo ono što je korisno, i kada se uveća još više ojačava zlo.
51. Budi spreman na iskušenja čak i kada je sve u najboljem redu, jer poput čoveka koji tek treba da pruži odgovor ne budi koristoljubiv.
52. Pošto si zgrešio tajno, nemoj nastojati da to sakriješ. Jer »je sve obnaženo i otkriveno pred očima Onoga kome ćemo odgovarati« (Jev. 4:13)
53. Misleno se otkrivaj Gospodu, jer: »čovek gleda što je na očima, a Gospod gleda na srce« (I sam. 16:7)
54. Nemoj ništa misliti ili činiti a da te u tom ne rukovodi misao na Boga. Jer je putovanje bez cilja zaludan trud.
55. Teško je primiti oprostaj za grehe svesno učinjene, jer je nemoguće sakriti se od pravde Božije.
56. Nevolje razumnog čoveka uče mudrosti Božijoj, a one koji zaboravljaju Boga slamaju.
57. Neka te sva nevoljna stradanja nauče da se sećaš Boga, i neće ti nedostajati razlozi za pokajanje.
58. Sama po sebi, zaboravnost, je nemoćna; naša nemarnost je ta koja je okrljuje.
59. Ne govori: Šta da činim? ne želim da budem zaboravan, ali mi se to ipak dešava. Do toga dolazi zato što si prenebregao ono što si trebao da učiniš, kada si se setio.
60. Čini dobro kada se sećaš, i ono što budeš zaboravio oprostice ti se. Ne dopusti da ti um zaslepi zaboravnost.
61. Sveto Pismo govori: »Pakao je i pogibao pred Gospodom« (Priče. 15:11) Ovo se odnosi na neznanje i zaboravnost.
62. Pakao je neznanje, jer su oba mračna; a pogibao je zaboravnost jer za posledicu imaju slabljenje (volje za dobrim, Bogom)
63. Ako budeš brinuo nad svojim a ne nad tuđim gresima, radionicu tvoga uma neće pokrasti.
64. Teško je zaboraviti da si propustio da učiniš dobro koje je bilo u tvojim moćima. Ali milostinja i molitva mogu odvesti na pravi put nehajnika.
65. Pravo je delo svetoga čoveka prihvatanje stradanja u ime Božije, jer se istinska ljubav na mukama poznaje.
66. Ne tvrdi za sebe da si zadobio vrlinu ako ne pretrpi iskušenje, jer se bez pretrpljenog iskušenja vrlina ne može ispitati.
67. Posmatraj rezultat svakog nevoljnog iskušenja i videćeš da je on uništenje greha.
68. Mnogi saveti naših bližnjih mogu da nam koriste, ali za nešto je najbolje naše sopstveno rešenje.
69. Ako žudiš za duhovnim zdravljem, slušaj svoju savest, čini sve što ti ona nalaže i stiči čest korist.
70. Bog i naša savest znaju tajne naših duša. Pustimo ih da nas popravljaju.

O OSAM STRASTI

Sv. Jovan Kasijan (Rimljanin)

napisano za ep. Kastora

»O DEMONU BLUDA I TELESNE ŽUDNJE« (II STRAST)

— Naša druga borba je borba sa demonom bluda i telesne žudnje, žudnje koja počinje da uznemirava čoveka od same njegove mladosti. Ovu tešku borbu valja nam vojevati kako u duši (= dušom) tako i u telu (= telom), a ne samo u duši kako je slučaj sa ostalim manama. Zbog toga se moramo boriti na dva fronta. Sam telesni post je nedovoljan da nas dovede do savršenog uzdržanja i istinske čistote; njemu moramo dodati skrušenost srca, učestalo moljenje Bogu, često molitveno-blagodatno usredsređivanje nad Svetim Pismom (= meditiranje) kao i težak fizički rad. Sve ovo je u stanju da kontroliše nemirne udare duše i da je prizove od njenih sramnih maštanja. Smirenost pomaže više od bilo čega drugog, i bez nje niko ne može da savlada bludnu strast ili bilo koji dru-

gi greh. Na prvom mestu, tada, mi moramo uložiti najveći mogući napor da sačuvamo srce od zlih pomisli, jer shodno rečima Gospodnjim »iz srca izlaze zle misli, ubistva, preljube, blud...« itd. (Mt, 15, 19)

Rečeno nam je da postimo ne samo da bismo umirili svoje telo nego i da bi naš um održali budnim, da ga ne bi pomračila količina hrane koju smo pojeli te da ne bude u stanju da straži nad pomislama. Ne smemo zato sve svoje snage usmeriti na telesni post; moramo isto tako pokloniti pažnju i svojim pomislama i duhovnim razmišljanjima, inače nećemo biti u stanju da dosegneimo visine istinske čistote i čednosti. Kao što je naš Gospod rekao, trebamo »očistiti najpre iznutra čašu i zdalu da budu i spolja čiste« (Mt, 23, 26). Ako zaista želimo, kao što je to Apostol (Pavle) istakao da se »borimo po pravilu« i da »dobjijemo venac« (srp. 2 Tim, 2,5) za pobeđu nad nečistim duhom bluda, ne smemo se pouzdati u svoje sopstvene snage i podvižničku praksu, već svu nadu položiti na Gospoda. Nikoga neće prestati da na-

pada ovaj demon dok istinski ne poveruje da će biti izlečen i da će doseći visine čistote na svojim naporom i trudom, već pomoću i zaštiti Božjom. Jer je takva pobjeda iznad prirodnih ljudskih snaga. Jer onaj koji je zgazio zadovoljstva i telesna kušnja, jeste na izvestan način izvan tela. Zato niko ne može na svojim sopstvenim krilima uzleteti na ovu visinu, niti dobiti nebesku nagradu svetosti i naučiti da oponaša anđele, sve dok ga Božija blagost ne uzvede iz ove zemaljske ilovače u nebeske visine. Ni jedna vrline ne čini čoveka sazdanog od krvi i mesa toliko sličnim duhovnim angelima kao što ga čini uzdržavanje, jer ono omogućuje da oni koji još žive na zemlji postanu »građani nebeski« (srp. Fil., 3,20) kao što je i Apostol rekao. Znak koji nam kazuje da smo postigli savršenstvo u ovoj vrlini je taj da naša duša ignoriše one slike koje bolesna mašta proizvodi tokom spavanja; jer iako sama proizvodnja tih slika nije greh, njihovo prihvatanje kazuje da je duša bolesna i da se još nije oslobodila od strasti. Zato ćemo bolesna maštanja koja se u nama

radaju tokom sna smatrati znakom (dokazom) da prethodni nedar i slabosti još uvek postoje u nama, budući da istećenja do kojih dolazi dok smo opušteni u snu kazuju postojanje bolesti koja leži sakrivena u našim dušama. Zbog svega ovoga, Lekar je isto tako i lek smestio u skrivene regione naše duše, znajući da uzrok naše bolesti leži tamo, rekavši: «da svaki koji pogleda na ženu sa željom za njom, već je učinio preljubu sa njom u srcu svome.» (Mt., 5,28) On nastoji da ispravi ne toliko naše radoznale oči nego dušu koja je smeštena unutra u čoveku, i koja je odgovorna za zloupotrebu očiju, jer ju je Bog ustrojio za dobre nakane. Zato i knjiga Priča Solomonovih u svojoj mudrosti ne uči »svrh svega što se čuva čuvaj oči svoje« nego — »Svrh svega što se čuva čuvaj srce svoje« (Prč., 4,23) pokazujući nam tako da je to čuvanje srca prvi korak koji će omogućiti ispravnu upotrebu očiju u sve one svrhe koje duša poželjuje.

Način na koji treba čuvati srce je takav da moramo momentalno odseći svako sećanje na žene koje nam demoni nastoje da ubace u um — čak i majke, sestre ili neke druge pobožne žene — da ne bi zadržavajući se na njoj (= pomislili) zadugo, bili od strane zloga zbog naše nesmotrenosti bačeni u pokvarene i škodljive (po)mislili. Zapovest koju je Bog dao prvom čoveku Adamu, kazivala mu je da gazi po glavi zmijinoj (srv. Post., 3,15), što kao prvo znači ukazivanje na opasne pomisli pomoću kojih ukazivanja pokušava da ugizme u našu dušu. Ako ne primimo glavu zmijinu (= ako je zgazimo) koja je napad pomisli, nećemo primiti ni ostatak tela, koje je slaganje (sa pomisliju) sa čul-

nim zadovoljstvom koje pomisao predlaže — i tako poniziti um koji je sklon da čini nezakonita dela. Kao što je napisano, trebamo »jutrom zatrti sve bezbožnike na zemlji« (Ps., 101,8) prepoznajući u svetlosti Božanskog znanja naše grešne pomisli i skorenjujući ih u potpunosti sa zemlje — iz naših srca — u skladu sa Gospodnjim učenjem. Dok su deca Vavilonska — pod kojim podrazumevam pomisli — još mala, trebamo ih tresnuti o zemlju i razbiti o stenu koja je Hristos — (srv. Ps., 137,9; I Kor., 10,4) Ako ove pomisli ojačaju usled našeg slaganja sa njima, nećemo biti u stanju da ih savladamo bez mnogo bola i napora.

Dobro je sećati se reči Otaca isto tako kao i delova iz Svetog Pisma koje smo gore naveli. Na primer Sv. Vasimije (Veliki), Episkop Cesarje Kapadokijske, kaže: »Nisam poznao ženu, a ipak nisam devstven«. On uvida da se dar devstvenosti ne toliko kroz uzdržavanje od odnosa sa ženama, koliko kroz svetost i čistotu duše, koja se pak na svoj specifičan način dobija preko straha Božijega. Oci isto tako uče da ne možemo ukoliko prethodno nismo usvojili vrlinu smirenoumlja usvojiti u potpunosti vrlinu čistote. A dar istinskoga duhovnog znanja neće nam se dati tako dugo dok god strast bluda bude ležala sakrivena u dubinama naše duše.

Privodeći ovaj deo rasprave kraju, prizivimo jednu Apostolsku misao koja lepo ilustruje njegovo učenje o tome kao treba zadobiti vrlinu uzdržanja. On kaže: »Starajte se da imate mir sa svima i svetost, bez koje niko neće videti Gospoda.« (Jev., 12,14) Jasno je da Apostol ovde

govori o uzdržanju iz sledećeg: »da ko ne bude bludnik, ni potanik kao Isav« (Jev., 12,16). Što je nebeskiji i angelskiji stepen svetosti, teži su i napadi neprijatelja. Zato moramo nastojati da dostignemo ne samo umiranje tela (koje samo po sebi nije dovoljno — prim. prev.), već isto tako i srkušenost srca kroz učestalo molitvoslovlje i kajanje, da bi rosom Duha Svetoga mogli pogasiti telesna iskušenja koje svakodnevno raspaljuje kralj Vavilonski zvonima žudnje (srv. Dan., 3,14).

Dodajmo još i ovo — **veliko nam je oružje dato u bdenjima**; jer kao što nam pažnja kojom čuvamo svoj um tokom dna donosi svetost noću, tako nam i noćna bdenja donose čistotu duše po danu.

- 1 — Govoreći o pomislima, trebamo obratiti pažnju da postoji šest stepeni od početnog napada demona na našu dušu pa do stvaranja strasti. To su:
- 1 — Napad — je prosta reč ili slika predmeta koji se javlja u umu i ulazi u srce.
- 2 — Trenutačno uznemirenje uma — je već malo viši stepen, gde je uočljiva demonska delatnost.
- 3 — Razgovaranje — ili prisajedinjenje — na ovom nivou nastaje prava pomisao, tu se javlja i čovekova odgovornost za to što ju je primio.
- 4 — Slaganje — priklanjanje duše ka pomisli i naslađivanju njom. Ovde se čovek više ne igra sa pomisliju, on o njoj više ne razmišlja nego je rešen da učini ono što mu ona nalaže. Ako bi ga okolnosti sprečile da to i izvrši, jednako bi mu se sudilo kao da je greh izvršio.
- 5 — Porobljenje — stanje na kojem se jedan greh već više puta čini i čoveku postaje sve teže da mu odoli. To je prinudno dugovremeno opštenje sa slikom i idejom greha uz učestale realizacije.
- 6 — Strast — jeste porok koji je putem navike pretvoren u »prirodno« svojstvo duše. Kada govore o strastima Oci se unekoliko razlikuju: Sv. Lestvnik uči da strast nije stvorio Bog i da su one nepravilne i strane ljudskoj duši, a Sv. Isihije Ošelnik uči da ih je stvorio Bog, ali kao dobre, a da su one sada bolesne zlom, te da ih trebamo preobraziti a ne uništiti.

OBOŽENJE U HRISTU

Pravoslavno razumevanje prirode ljudske ličnosti (Posledice teologije o Ikoni i »Kožnim haljinama« na odnos između Crvke i sveta)

Panajot Nelas

PANAJOT NELAS (1936 — 1996), grčki bogoslov, značajan je kao inspirativan i nadahnut reprezent savremene jeleske i svetske pravoslavne teologije. Ono što je svojim ogromnim, i po obimu i po uticaju, opusom začeo i utemeljio profesor Georgije Florovski, nastavio i razradio zasigurno najznačajniji teolog naših dana mitropolit pergamski Jovan Zizulas, na sebi svojstven način izražavao je i pokojni Helas. Kao ilustraciju njegovog stvaralaštva donosimo odlomak iz knjige »Oboženje u Hristu« koji se dotiče i kosmologije, i ekologije — tumačeći klasičnu kategoriju bibliističke antropologije — kožne haljine (vidi: I Moj. 3: 21, stvarnost u koju je Bog »odenuo« praroditeljski par)

1) CRKVA SUDI SVETU

Patrističko učenje o ikoni i »kožnim haljinama«, kojim smo se do sada bavili, pruža, verujem, ne samo pravoslavno shvatanje antropologije, nego i temelj na kojem se cela teologija može zasnovati da bi bila u stanju da pruži efektivnu pomoć savremenom svetu. Položaj Pravoslavne teologije Viavis (licem klicu) svetu, kako je iskazan ovim učenjem, je istovremeno i radikalno kritičan i radikalno pozitivan. (afirmativan)

Pravoslavno bogoslovlje je na prvom mestu poznato da optuži autonomnost na svim njenim nivoima i u svim njenim oblicima, i da to učini nemilosrdno. U našoj studiji o antropološkim dimenzijama greha videli smo u kojoj je meri ona izvor i sadržaj njegov, pošto (autonomnost) stvara falsifikovanu istinu o čoveku, sakati ga i svodi samo na biološki nivo u postojanju. Zločin postaje čak veći, kada čovek, obučen u »kožne haljine« kao posledicu (njegovog pada) i njih same tretira kao autonomne. Pod takvim se uslovima i same »kožne haljine« javljaju samo u svom negativnom smislu (aspektu); one funkcionišu samo kao telesna želja, i po Sv. Apostolu Pavlu neizbežno odvede u smrt. To, za nas danas, znači da autonomizacija zakona, seksualnosti, tehnologije, politike itd. predstavlja opasnost od-

vodenja čovečanstva u krajnje samouništenje na moralnom, političkom, i čak, biološkom nivou. Hrišćanska teologija ima za dužnost da ovu istinu neprekidno naglašava, jer se mi nalazimo zaista u stvarnosti i izvesnosti življenja jedanaestog časa. Ali da bi u tome uspeo, današnje hrišćansko bogoslovlje mora da povratu svoj autentični jevandelski i patristički ton. Nemoguća je da njegovu poruku čuje bilo ko od savremenih ljudi kada ono greh predstavlja i neposlušnost određenoj zbirci spoljašnjih pravila, ili što je još gore, kao neposlušnost jednom negovanom (čuvanom) socijalnom i političkom establišmentu. (sveštenstvu, vlasti i sl. — prim. prev.)

No, postoji i veći problem od ovog; on je prouzrokovan pogrešnim razumevanjem biblijskog i patrističkog doživljavanja čoveka, do kojeg je došlo na Zapadu. Ono je izazvalo bolne posledice. Mišljenje po kojem Adamova prva priroda počiva u njegovoj biološkoj konstituciji, kojoj je blagodat bila pridodata od Boga kao nadprirodni dar, je odvelo određene ozbiljne ispitivače izvorne ljudske prirode od toga, da u potpunosti odbace ideju o postojanju Boga (naravno, kontekstu mnogih drugih uslova i pod utplivom mnogih drugih uticaja)

Slične su posledice proistekle iz Avgustinovog aksioma po kojem »da čovek nije sgrešio, Sin Božiji ne bi došao.«² Ovo je »okovalo« Krista, te analogno tome i sav hrišćanski život i real-